

ПОЗИЦІЯ ЄС В УРЕГУЛЮВАННІ АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ ВІД ПОЧАТКУ XXI ст.

У статті розглянуто роль Європейського Союзу в урегулюванні арабо-ізраїльського конфлікту на початку XXI ст. Особливо увагу приділено особливостям позиції ЄС, що базуються на різному ставленні до сторін конфлікту країн-членів Євросоюзу. Аналізуються нові спроби активізації ЄС у процесі арабо-ізраїльського врегулювання після набуття чинності Лісабонського договору та введення посади верховного представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки.

Ключові слова: *Близький Схід, Європейський Союз, арабо-ізраїльський конфлікт, мирний процес, Лісабонський договір*

Близький Схід нині уявляє собою регіон, що вносить ледь не найбільшу дестабілізацію у світові політичні процеси. Допоки існує проблема сприйняття на Близькому Сході держави Ізраїль як повноцінного суб'єкта міжнародних відносин і суверенної держави, а також поки не врегульована проблема окупації території Палестини, доти в регіоні набиратиме силу мусульманський екстремізм, що являє собою сприятливе середовище для розвитку різноманітних терористичних організацій.

Ізраїльсько-палестинський конфлікт залишається однією з найбільш «гарячих точок» не лише на Близькому Сході, а й загалом у світі. З метою вирішення арабо-ізраїльського питання останніми роками скликано чимало міжнародних конференцій: Мадридська конференція 1991 року, конференція в Осло (Норвегія) 1993 року, конференція в Кемп-Девіді (США) 2000 року, ухвалення Квартетом міжнародних посередників (США, ЄС, ООН, Росія) плану «Дорожня карта» у квітні 2003 р. тощо. При цьому, попри значну кількість переговорних заходів, проблема і надалі продовжує залишатися нерозв'язаною. Рівень насильства з обох сторін не знижується, в той час як спроби реанімувати переговорний процес після конференції в американському Анаполісі наприкінці 2007 р. практично не дають жодних результатів. Кожна зі сторін продовжує демонструвати неготовність відновлення переговорів на базі принципу «двох держав».

Особливості позиції ЄС щодо процесу арабо-ізраїльського врегулювання з початку 2000-х років

Досвід подолання кризових ситуацій першої половини 90-х років, висновки після невдалих спроб одностороннього вирішення конфліктів, призвели до формування в європейському співтоваристві думки про

звуження окремих можливостей будь-якої держави у справі конфліктного врегулювання в умовах глобалізації та інтеграції.

Із середини 1990-х років Європейський союз, відчуваючи свою зростаючу економічну й політичну роль у Середземноморському регіоні, насамперед завдяки перспективам, що склалися у форматі програми Євро-Середземноморського партнерства (т.зв. Барселонського процесу¹), подальшому розвитку Спільної зовнішньої політики і безпеки ЄС та планам розширення на схід і південь, у справі близькосхідного мирного процесу прагне вийти на рівень гравця, подібного США².

У цьому контексті географічне розширення ЄС та його територіальне наближення до нестабільного Близького Сходу, враженого регіональними кризами через економічні, соціальні й безпекові причини, значно підвищує комплекс загроз і ризиків безпосередньо для Європейського Союзу, серед яких тероризм, нелегальна імміграція, контрабанда, поширення зброї масового ураження тощо. Відповідно зрозумілою є позиція Європейського союзу в підходах до безпеки регіону, орієнтована на ширший вимір, не звужуючись до виключно військової складової³. Так, надзвичайну вагу має істотна залежність Євросоюзу від імпорту енергоносіїв із регіону БС. Європейські країни, за виключенням Великобританії й Норвегії, залежать від імпорту нафти на 50%. При цьому більша частина нафтового імпорту надходить з Близького Сходу та Північної Африки. Велика залежність Європи від імпорту нафти наразі також значно впливає на зацікавленість ЄС у розв'язанні арабо-ізраїльської проблеми і встановленні стабільності в близькосхідному регіоні протягом останнього десятиліття та у перспективі.

Щодо вибудови ефективної стратегії зовнішньої політики ЄС на Близькому Сході, то слід зазначити, що позиція Євросоюзу протягом довгого часу губилася у прихованому суперництві європейських держав між собою, зумовленому різноманітним історичним досвідом, географічним розташуванням, культурою та історичною роллю в регіоні. Більше того, можна стверджувати, що навіть із визначенням і розвитком спільних зовнішньополітичних пріоритетів, позиції окремих держав Євросоюзу значно впливають на загальноєвропейський курс. Розглядаючи країни Європи, очевидно є «неоднорідність» їх інтересів та ступінь впливу у близькосхідному регіоні⁴.

Так, південні країни ЄС (Іспанія, Португалія, Греція, Італія) мають глибокі історичні зв'язки з арабським світом та сучасні економічні двосторонні інтереси. Наприклад, Італія має міцні торговельні зв'язки з Лівією, що надає Риму значні обсяги своєї нафти. Ситуація в Греції дещо складніша внаслідок невирішеності кіпрського питання – помітним є охолодження відносин з Ізраїлем в силу розвитку партнерства між Ізраїлем та Туреччиною⁵. Проте, не маючи достатньої політичної ваги для впливу на рішення

офіційного Брюсселю, південноєвропейські держави найчастіше підтримують позиції більш впливових партнерів по ЄС.

Такі країни, як Бельгія, Люксембург, Данія, Ірландія пріоритетним вважають економічний напрям, підтримуючи відповідні загальноєвропейські ініціативи. До цієї ж групи можна віднести і Нідерланди, зазначивши їх традиційно теплі відносини з Ізраїлем.

Франція, через своє колоніальне минуле, давні й потужні зв'язки з усіма впливовими акторами регіону (особливо це стосується Лівану з його християнською общиною та підтримкою іракської БААС у минулому), завжди вирізнялася особливою самостійною позицією, найбільш лояльною до арабів⁶.

Німеччина в політиці вважається найбільш проізраїльски налаштованим членом ЄС, що традиційно пояснюється наявним комплексом історичної провини за Голокост⁷. Проте останнім часом економічні міркування істотно впливають на німецькі позиції, змушуючи їх враховувати арабські інтереси.

Велика Британія найбільше з усіх європейців пов'язана із Близьким Сходом історично, має потужні, перевірені часом торговельні зв'язки з Йорданією, Саудівською Аравією, Кувейтом і Оманом. Однак у політичному плані британські позиції дедалі більше співпадали і навіть асоціювалися з політикою Сполучених Штатів.

У контексті зазначеного вище очевидно є складність процесу досягнення консолідованої позиції ЄС відносно регіону Близького Сходу загалом та особливо арабо-ізраїльського конфлікту, навіть із запровадженням посади спецпредставника з близькосхідного регіону, покликаною зняти усі, принаймні, зовнішні протиріччя у цьому напрямі загальноєвропейського зовнішньополітичного курсу. Проте, зовнішня політика Євросоюзу на сучасному етапі не спроможна перетворити ЄС на активного і впливового учасника близькосхідного процесу. Окремі представники європейських країн у регіоні були малопомітними, вони не запам'ятовуються своєю діяльністю чи заявами. Частково це відбувалося через існуючі на той час принципи функціонування європейських політичних інститутів, що зумовлювали часту зміну політиків на зовнішньополітичному напрямі.

Окрім того, не можна не зазначити фактора впливу США – не лише на загальну ситуацію в регіоні Близького Сходу в конкретний період, а й прямо та опосередковано, на позиції Євросоюзу в цьому питанні. Як підкреслюють деякі дослідники, арабо-ізраїльський конфлікт є однією із основних зон протиріч і конкуренції між США та ЄС.

Доволі енергійна позиція американців у регіоні БС і зоні арабо-ізраїльського конфлікту, а також відсутність визначеності щодо форм і методів участі європейців у справі врегулювання, фактично звели нанівець європейські зусилля. При цьому доцільно підкреслити, що Європейський Союз демон-

стрував і продовжує демонструвати прагматичнішу політику щодо БС та арабо-ізраїльського врегулювання, аніж США, оскільки європейці наполягають на першочерговому вирішенню регіональних криз, насамперед, в розрізі відносин між Ізраїлем та арабськими громадами в регіоні.

З точки зору Сполучених Штатів, головний напрям політики визначається ідеєю про те, що лише демократія принесе безпеку Близькому Сходу, а отже і Європейському Союзу. Водночас ЄС регулярно підкреслює, що складно внести і запровадити економічні й політичні моделі у регіоні, який має власні історичні традиції, іншу цивілізацію, культуру, спосіб життя, побудову суспільства.

Окрім того, якщо традиційно політичні симпатії американців належали переважно Ізраїлю, то позиція Євросоюзу, хоча традиційно і вважається проарабською (що пов'язують саме з енергетичною залежністю Європи), насправді коливається між традиційно дружніми заявами відносно палестинців і наданням Ізраїлю привілейованого статусу у відносинах з ЄС. Як скептично зазначають арабські експерти, європейська політика багато в чому полягає в одночасному заграванні з Ізраїлем та підкупом палестинської автономії, причому в результаті не досягається ані визнання, ані значимість європейських зусиль. Палестинці продовжують уважати європейську допомогу незначною, а ізраїльтяни звинувачують європейців у «фінансуванні палестинського тероризму»⁸.

Окремим фактором тиску на політику ЄС щодо Близького Сходу в ракурсі проблеми арабо-ізраїльського конфлікту можна вважати ставлення населення Євросоюзу до Ізраїлю, яке більшість дослідників схильна характеризувати більше як негативне, пояснюючи це зокрема і тим, що близько 10% населення країн Північної Африки (Магрибу) живуть у державах ЄС. Із них 3 млн. осіб – лише в одній Франції. У Німеччині мешкають близько 2 млн. турок паралельно з 400 тис. етнічних курдів. Мусульманські громади вже вийшли на етап створення власних лобі на місцевому і загальнополітичному рівні у провідних країнах Старої Європи⁹.

Проте, існує позиція, що вважає таку мотивацію хибною. Так, на думку арабських експертів, упередженість європейців щодо Ізраїлю є сумнівним. Більше того, стверджується, що саме завоювання довіри Ізраїлю стало необхідною умовою отримання Європою власної ролі у процесі мирного врегулювання. І що саме заради цієї мети європейці пішли і на передачу технологій, і на інтенсифікацію відносин та угоду про співпрацю аж до майбутньої перспективи приєднання до ЄС¹⁰. Окрім того, не варто забувати про наявність в ЄС і потужних єврейських та інших проізраїльських організацій, що також активно впливають на владу і формування зовнішньої політики ЄС до арабо-ізраїльського конфлікту і близькосхідного регіону загалом.

У контексті вищезазначеного, характеризуючи відносини між Європейським Союзом та Ізраїлем, підкреслимо, що найвиразнішою їх структурною ознакою є асиметрія між політикою та економікою. З одного боку, ЄС постійно займає у конфлікті Ізраїлю з палестинцями позицію, принципово відмінну від ізраїльської. Зокрема ЄС визнає ізраїльську потребу в безпеці, але, незалежно від цього, висловлюється за створення палестинської держави і різко критикує ізраїльську політику будівництва поселень на окупованих територіях. Ще у червні 1997 р. на саміті в Амстердамі заявлено, що ЄС підтримує «право палестинців на самовизначення, не виключаючи можливості створення держави»¹¹, а у березні 1999 р. на саміті в Берліні підтверджено «тверде і необмежене право палестинців на самовизначення, включаючи можливість створення своєї держави»¹². Окрім того, європейці продовжують заявляти, що не готові розглядати Єрусалим як столицю Ізраїлю. Зокрема навесні 2005 р. Євросоюз наполегливо пропонував надати палестинському лідеру М.Аббасу гарантії, згідно з якими в рамках Палестино-ізраїльських переговорів, Єрусалим має розглядатись як столиця двох держав – Ізраїлю та Палестини (відхилено американською стороною)¹³. Через зазначені принципи розходження Ізраїль не визнає ЄС як об'єктивного і справедливого партнера в переговорах з мирного процесу.

З іншого боку, існують добре розвинуті економічні зв'язки: Європа – найважливіший торговельний партнер Ізраїлю. Окрім того, Ізраїль має полегшений доступ до внутрішнього ринку Євросоюзу, що викликає недвозначні звинувачення палестинської сторони стосовно «фінансування ізраїльської окупації Газа і Західного берега» і вже має прецедент у судовій практиці ЄС¹⁴.

Підсумовуючи, зазначимо, що у процесі врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту Європейський Союз сприймається як більш нейтральна сторона, що не має експансіоністських намірів. Тим більш, що саме арабські країни мають більш позитивні й глибокі відносини з ЄС, аніж США, і перебувають у постійному діалозі з європейськими столицями. Як показує практика, ЄС більш прогнозований і менш радикальний, аніж США, що підвищує рівень довіри до його політики. Виходячи з цього, більш активна і рішуча позиція Євросоюзу на Близькому Сході мала б шанси на значний успіх і високий рівень довіри серед країн регіону. Ще 1995 року ізраїльський прем'єр-міністр І.Рабін навіть дав зрозуміти, що цілком може собі уявити присутність на Голанських висотах європейських і навіть німецьких миротворчих сил. Проте ЄС виявився не готовим до такого запрошення. Навіть серед миротворців ООН, які нині присутні на Близькому Сході, з країн ЄС представлені лише Австрія, Польща і Словацька Республіка.

Розробка концепції Спільної зовнішньої політики й політики у галузі безпеки ЄС, безперечно, сприяла уніфікації зовнішньополітичних орієнтирів європейських країн. Проте, навіть формально, до набуття чинності

Лісабонського договору в грудні 2009 р., ЄС на інституційному рівні не здатен був виробити єдиний підхід до проблеми арабо-ізраїльського врегулювання.

Отже, можна стверджувати лише про формування деяких загальних тенденцій в європейській політиці щодо регіону Близького Сходу впродовж 2000-х років, а саме: у зазначений період остаточно сформувалося прагнення ЄС активізуватись у справі мирного врегулювання в арабо-ізраїльському конфлікті саме в ролі політичного гравця, оскільки роль спонсора й стороннього спостерігача вже не влаштовувала європейців.

Європейський Союз і «Дорожня карта»

Новою можливістю для Євросоюзу став план «Дорожня карта» і активна робота в рамках групи міжнародних посередників – т.зв. «Близькосхідного квартету» в складі США, ЄС, ООН і Росії, створеного 2002 року за ініціативи тодішнього прем'єр-міністра Іспанії Х.М. Аснара через чергову ескалацію конфлікту, зокрема піку «інтифади Аль-Акса»¹⁵.

У червні 2002 р. президент США Дж.Буш-молодший виступив із промовою, що поклала початок утілення нового плану з врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту, що наразі є основою міжнародних зусиль у розв'язанні цієї проблеми.

Квартет міжнародних посередників підтримав американську ініціативу, розробивши під час численних зустрічей на рівні спецпредставників і міністрів закордонних справ вказаних держав із залученням міністрів Єгипту, Йорданії, Саудівської Аравії, розгорнутий план розв'язання палестинської проблеми, що отримав назву «Дорожня карта»¹⁶. Опублікованим 30 квітня 2003 р. документом фіксувалося досягнення остаточно врегулювання шляхом послідовного виконання основних етапів процесу протягом 3-х років:

I. Призупинення (до 31 червня 2003 р.) терору і насильства з обох боків, виведення ізраїльських військ на позиції до початку інтифади, призупинення поселенської діяльності на палестинських територіях, проведення в Палестинській національній автономії (ПНА) політичних реформ (включаючи розробку Конституції й проведення вільних виборів);

II. Створення (до грудня 2003 р.) незалежної Палестинської держави з тимчасовими кордонами і відповідними атрибутами, але заснованої на новій Конституції, проведення демократичних виборів на території ПНА, скликання міжнародної конференції для підтримки палестинської економіки, початок процесу включення нової країни в число членів ООН;

III. Стабілізація (у 2004 – 2005 рр.) всіх палестинських структур влади, встановлення постійного статусу Палестини, вирішення питань про остаточні кордони Палестинської держави, палестинських біженців, ізраїльських поселень, статусу Єрусалима, нормалізації відносин Ізраїлю із Сирією, Ліваном та

іншими арабськими країнами, скликання другої міжнародної конференції з Близького Сходу і в підсумку створення ефективної системи безпеки для всіх держав регіону в спільному контексті арабо-ізраїльського врегулювання¹⁷.

План «Дорожня карта» передбачав «міжнародний контроль» за його виконанням, який мали здійснювати ЄС, США, Росія та ООН. Урегулювання процесу розподілялося на три етапи, в результаті завершення яких на Західному березі Йордану і в Секторі Гази до 2005 р. мала бути утворена незалежна держава Палестина.

У кінцевому підсумку, «Дорожня карта» не спрацювала, хоча в грудні 2003 р. ізраїльський представник І.Бейлі й колишній міністр інформації ПНА Я.А.Раббо заявили в Женеві (Швейцарія) про досягнуту домовленість перегляду концепції всієї «Дорожньої карти» з метою її практичного втілення в життя¹⁸.

Палестинці ухвалили рішення фактично відмовитися від свого права на повернення в обмін майже на всю територію Західного берега р. Йордан. Ізраїль, своєю чергою, змушений був протягом короткого часу демонтувати деякі зі своїх великих поселень, зокрема Аріель, а натомість віддати палестинцям частину своєї. Окрім того, палестинці, у разі реалізації «Дорожньої карти», отримали б право називати східний Єрусалим своєю територією, а ізраїльтянам залишився б суверенітет над Стіною Плачу в Старому Місті.

Іншу неформальну домовленість досягнуто між колишнім головою ізраїльської служби контррозвідки «Шин Бейт» А.Аялоном і колишнім представником ООН в Єрусалимі С.Нусейбехом. Нею передбачено повернення до кордонів 1967 року, відкритий статус Єрусалима і відмову палестинців від претензій на право власних будинків, залишених при створенні Ізраїлю 1948 року. Тим не менш територіальні ізраїльсько-палестинські суперечності виявилися невіддільними від багатьох політичних обставин, найважливішою з яких був фактор ХАМАСу, що означав прихід до влади в ПНА ісламських радикалів¹⁹.

У рамках виконання «Дорожньої карти» Європейський Союз виступав за термінове призупинення Ізраїлем будівництва нових поселень без будь-яких попередніх умов. США продовжували дотримуватися традиційної позиції, яка полягала в тому, що поселення – основна перешкода для миру, але заморожувати їх будівництво поки не зупинилися теракти з палестинської сторони, недоцільно. Отже, узгодження позицій між учасниками квартету також не сприяло успішній реалізації плану «Дорожня карта».

На думку багатьох близькосхідних дослідників, ледь не єдиним конкурентним результатом реалізації «Дорожньої карти» став прихід до влади в Палестинській національній автономії екстремістського ісламського руху ХАМАС. У результаті кардинальним чином змінилася вся система ізраїльсько-палестинських відносин. Саме «Дорожня карта» вимагала від палестинців проведення відкритих і чесних виборів. Завдяки частковій реалізації

цього документа до влади в ПНА прийшли сили, що не визнають само право держави Ізраїль на існування за будь-яких його кордонів, а весь переговорний процес виявився відкинутим на десятиліття назад, в епоху, що передувала не лише угодам в Осло (1993), а й Мадридській конференції (1991)²⁰.

Слабка участь ЄС в реалізації «Дорожньої карти» стала результатом неузгодженої політики між самими країнами у рамках Євросоюзу. Показово, що 2004 року представник із зовнішньої політики Європейського Союзу Х.Солана визнав, що ЄС ніколи не відіграватиме вирішальної ролі у врегулюванні близькосхідного конфлікту. Кажучи про потенціал Євросоюзу, Х.Солана підкреслив, що безпосередній внесок ЄС у процес містився у підтримці й проведенні переговорних форумів і підтримки переговорних ініціатив, таких, як Європейсько-середземноморська конференція, сприяння реалізації плану «Теннета-Мітчелла» і плану «Дорожня карта», а також робота в рамках «близькосхідного квартету»²¹.

Позиція ЄС щодо арабо-ізраїльського конфлікту після прийняття Лісабонського договору

З набуттям 1 грудня 2009 р. чинності Лісабонського договору про реформу принципів функціонування Європейського Союзу позиція ЄС щодо Близького Сходу загалом та арабо-ізраїльського конфлікту зокрема набула дещо іншої тональності. Пов'язано це з тим, що від цього часу в ЄС відбулося створення єдиної координаційної посади у зовнішньополітичній галузі – Верховного представника Європейського Союзу із закордонних справ і політики безпеки, що отримав у підпорядкування створювану нову зовнішньополітичну й дипломатичну інституцію – Європейську службу зовнішніх дій. Таким формальним головою зовнішньої політики ЄС з початку 2010 р. обрано британську баронесу К.Ештон.

Невдовзі після свого обрання на посаду К.Ештон зазначила, що, з її погляду, Близький Схід – це головний пріоритет міжнародної політики Євросоюзу. На підтвердження сказаного, протягом 14-18 березня 2010 р. відбувся перший візит нового верховного комісара із зовнішньої політики й політики безпеки ЄС на Близький Схід, де вона відвідала Єгипет, Ліван, Йорданію та Ізраїль.

У Каїрі (Єгипет) на засіданні Ліги арабських держав К.Ештон заявила, що Євросоюз готовий активізувати свою роль на Близькому Сході й пояснила, що ЄС підтримує створення палестинської держави з погодженими змінами кордонів 1967 року і перетворенням Єрусалима на столицю двох держав. За словами К.Ештон, Європейський Союз також готовий здійснити допомогу палестинцям у разі просування на шляху створення двох держав для двох народів і обдумати подальші політичні, фінансові й безпекові гарантії²².

Саме фінансові гарантії були питанням, що найбільше зацікавило керівництво всіх чотирьох ключових країн арабо-ізраїльського врегулювання. Зокрема прем'єр-міністр Лівану С.Харірі зазначив, що відновлення країни після війни 2006 року відбувається повільно; король Йорданії Абдалла Другий висловив жаль щодо поведінки ізраїльської влади, що продовжує забудову Східного Єрусалима. Також в Єгипті, Лівані та Йорданії на різних рівнях К.Ештон почула від своїх співрозмовників, що масована фінансова допомога Євросоюзу допоможе уникнути політичної дестабілізації й небезпеки переходу влади до рук ісламських екстремістів.

По приїзді до Ізраїлю К.Ештон зустрілася з президентом Ш.Пересом і виступила на спільній прес-конференції з міністром закордонних справ А.Ліберманом. Під час зустрічей з ними вона сказала, що її візитом передбачено підтримку мирного процесу і поглиблення двосторонніх відносин з Ізраїлем та Євросоюзом, особливо в економіці, для чого в делегації з боку ЄС був присутній численний штат економістів.

Під час свого близькосхідного турне К.Ештон отримала дозвіл на відвідування Сектора Газа, що перебуває під контролем радикального ісламського руху ХАМАС. Європейський Союз надав і продовжує надавати значну фінансову допомогу на відновлення Сектора, тому, за словами К.Ештон, вона бажала на місці ознайомитися з тим, як використовуються виділені кошти²³.

Загалом, варто зазначити, що ЄС, надаючи допомогу палестинській стороні, концентрує свої зусилля саме на Секторі Газа. На це вказують і підсумкові положення наради глав МЗС 27 країн ЄС, що відбулась у грудні 2009 р. У них особливо підкреслювалось, що Євросоюз «ніколи не визнає анексію Єрусалима». Важливо також, що Брюссель висунув до Ізраїлю вимоги відкрити прикордонні переходи Сектора Газа. Очевидно, що на тлі нових спроб урегулювати арабо-ізраїльський конфлікт з боку адміністрації Б.Обами і контрзаходів керівництва Ізраїлю, що призвели до різкого погіршення американо-ізраїльських політичних відносин, ЄС прагнучиме знайти власні важелі впливу на розвиток ситуації²⁴.

Варто зазначити, що результати першого близькосхідного турне керівника європейської дипломатії оцінюють доволі скептично навіть представники зацікавлених сторін. І якщо арабські експерти критикують К.Ештон за відсутність прогресу і невідповідність практичних зусиль європейців деклараціям²⁵, то ізраїльські дослідники набагато жорсткіші у своїх оцінках. На їхню думку, Верховний представник ЄС фактично провалила перший відповідальний тест на відповідність своїй посаді, яким для неї став близькосхідний вояж у березні 2010 р.²⁶. На думку ізраїльтян, К.Ештон в ролі друга і головного спонсора палестинців проголосила набір кліше, що вже став традиційним для представників ЄС: важливість відносин між Європою та арабським світом; небезпека ядерної програми Ірану та важли-

вість і невідкладність мирного процесу, причому з наголосом на недовіру до уряду Нетаньягу й «потуранням арабським диктаторам»²⁷. Отже, незважаючи на протилежні позиції, обидві конфліктуючі сторони зійшлися у висновку, що візит пані Ештон підтвердив фактичне повернення Євросоюзу до його традиційної ролі: риторичні заяви за відсутності практичних дій.

Висновки

Аналізуючи підсумки останніх міжнародних переговорів найвищого рівня щодо палестино-ізраїльського врегулювання, можна констатувати фактичне безсилля міжнародного співтовариства і відсутність практичних важелів впливу на ворогуючі сторони²⁸. Напруженість ситуації не дає можливості сподіватися на вироблення швидкого рішення і взагалі ставить під сумнів імовірність процесу мирного врегулювання. Тим більше, що наразі розстановка сил у регіоні Близького Сходу значно змінилась, і арабо-ізраїльське протистояння, що традиційно вважалось основним вогнищем конфлікту в регіоні, перетворилося на одне з багатьох проблемних питань, тісно пов'язаних між собою і таких, що несуть потенційну загрозу глобального характеру – ситуація навколо Ірану, війна в Іраку, зростання «конфліктного потенціалу» на території Африканського рогу тощо.

Отже, розгляд питання арабо-ізраїльського протистояння перейшов в інший вимір, він потребує пошуків вирішення у набагато ширшому регіональному контексті, що несе в собі додаткове навантаження для всіх учасників процесів врегулювання.

У цій ситуації, щоб мати можливість впливати на розвиток подій, міжнародним гравцям потрібно докорінно переглянути власні позиції щодо близькосхідного конфлікту. Європейський союз, отримавши новий імпульс до розвитку зовнішньополітичної складової у вигляді положень Лісабонського договору, має всі необхідні можливості для посилення своєї геополітичної ваги через вироблення нової стратегії для Близького Сходу та передусім активізацію участі в арабо-ізраїльському врегулюванні. Утрата цієї нагоди зокрема через відсутність консолідованої позиції всередині ЄС щодо проблем Близького Сходу і невизначеність пропозицій загрожує Брюсселю подальшим відстороненням від реального процесу ухвалення рішень світового масштабу.

---

¹ Орлик В., Рукомеда Р. Близькосхідний вимір зовнішньої політики ЄС // Близький Схід: міжнародна безпека, регіональні відносини та перспективи для України. – К., 2008. – С.168-171.

² Мансуров П. Проблемы и перспективы отношений ЕС с Израилем // Востоковедный сборник (выпуск пятый) / Институт востоковедения РАН. – Москва, 2003. – С.178.

³ Полсен Т. Сложные отношения. // Международная политика. – Выпуск № 7. – Июль 1999. – <http://www.deutschebotschaft-moskau.ru/ru/bibliothek/internationale-politik / 1999-07/article03.html>.

⁴ Зыкова О.А. Отношения Европейского Союза и Израиля в контексте арабо-израильского конфликта // Востокведный сборник. – Вып. 5. – М., 2003. – С.168.

⁵ Altunisik M. The Turkish-israeli rapprochement in the post-cold war era. // «Middle eastern studies». – L., 2000. – № 2. – Vol. 36. – P. 191.

⁶ Кузнецов Д.В. Арабо-израильский конфликт и Франция: внешняя политика и общественное мнение в период президентства Ф. Миттерана (1981-1995 гг.). – Благовещенск, 2005. – С. 171.

⁷ Шелест А., Синовец П. Позиции США и ЕС относительно решения кризисных ситуаций на Ближнем Востоке: сотрудничество и разногласия // Востокведный сборник (выпуск седьмой) / Институт востоковедения РАН. – М., 2006. – С. 218.

⁸ Choukri Fishere E. Taxing the Israeli Occupation // Project Syndicate. – 2010. – 17. 03.

⁹ Moss K. Europe, the Mediterranean and the Middle East // MERIA. – 2000. – № 1. – P. 82.

¹⁰ Мансуров П. Проблемы и перспективы отношений ЕС с Израилем // Востокведный сборник (выпуск пятый) / Институт востоковедения РАН. – Москва, 2003. – С.179.

¹¹ Sala I.M. Comment 1'Europe peut faire pression sur Israel // Le Monde Diplomatique. 1998. – № 532.

¹² Полсен Т. Указ соч.

¹³ США разрушили надежды палестинцев на раздел Иерусалима. 1 мая 2005г. <http://www.obozrevatel.com/news/2005/5/1/10621.htm>.

¹⁴ Европейский суд: Оккупированные территории не являются частью Израиля // Deutsche Welle, 25.02.2010 <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5286848,00.html>.

¹⁵ Мамед-заде П.Н. Интифада «Аль-Акса»: некоторые итоги 4-летнего палестинского восстания // <http://www.iimes.ru/rus/stat/2004/27-10-04.htm>.

¹⁶ Панкратьев В. П. Палестино-израильский конфликт или куда ведет «дорожная карта» <http://www.vostokoved.ru/articles/2-articles/35>.

¹⁷ Эпштейн А. Почему провалилась «дорожная карта»? О причинах прошлых дипломатических неудач и возможных новых инициативах в целях снижения остроты палестино-израильского конфликта. – М., 2006. – С. 37–41.

¹⁸ Білан В. Близькосхідний мирний процес: відчайдушні спроби дипломатії // Дзеркало тижня. – 2010. – 20- 26 березня.

¹⁹ Юрченко В.П. Военно-политическая составляющая отношений государств Ближнего Востока и Северной Африки с США и Западной Европой// Современный исламский восток и страны Запада. – М., 2004. – С.54-57.

²⁰ Мирский Г. После Арафата // Россия в глобальной политике. – № 6. – Декабрь, 2004. – С. 66.

²¹ Кушнир. П.Т. Международные принципы ближневосточного урегулирования// Востокведный сборник. – М., 2004 - № 6 – С. 17-18.

²² Speech by HR Catherine Ashton, at the League of Arab States A Commitment to Peace – the European Union and the Middle East Cairo, 15 March 2010 // www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/113352.pdf.

²³ Choukri Fishere E. Op. cit.

²⁴ Білан В. Вказ. праця.

²⁵ Baabood A. What an effective Arab strategy for the EU should look like // EUROPE'S WORLD - SPRING 2010 - #14. P.144-150.

²⁶ Rubin B. Ashton's Ashes: How Europe's Foreign Minister Repeats the Middle East's Biggest Cliche and Why She's Wrong // 24 March 2010, <http://www.gloria-center.org/gloria/#Israel-Palestinian-Issues>.

²⁷ Ottolenghi E. Analysis: Baroness Ashton fails first big Arab test // 18.03.2010 - THE JEWISH CHRONICLE ONLINE <http://www.thejc.com/news/world-news/29675>.

²⁸ Карасова Т. К вопросу о результатах московской встречи «квартета» ближневосточных посредников // Новое восточное обозрение, 29.03.2010 <http://www.journal-neo.com/php/content.php?id=714>.

В статье освещается роль Европейского Союза в урегулировании арабо-израильского конфликта в начале XXI ст. Значительное внимание уделяется особенностям позиции ЕС, базирующимся на различном отношении государств-членов Евросоюза к сторонам конфликта. Анализируются новые попытки активизации ЕС в процессе арабо-израильского урегулирования после вступления в силу Лиссабонского договора и введения должности верховного представителя ЕС по иностранным делам и политике безопасности.

Ключевые слова: Ближний Восток, Европейский Союз, арабо-израильский конфликт, мирный процесс, Лиссабонский договор.

The article deals with the role of the European Union in the Arab-Israeli conflict regulation at the beginning of the 21st century. Special attention is paid to the peculiarities of the EU position that are based on the different attitude to the sides of the conflict from the state-members of the EU. The new attempts of the EU role activation in the process of the Arab-Israeli conflict regulation are being analyzed especially in the context of Lisbon treaty work and the establishment of the new post of the EU's foreign policy chief.

Key words: Middle East, European Union, Arab-Israel conflict, peace process, Lisbon treaty.